

El genocidi oblidat del Tímor Oriental

DÁVID FERNÁNDEZ

La invasió del Tímor Oriental per Indonèsia és un dels genocidis més desconeguts i brutals del planeta. Ara, amb la caiguda del règim de Suharto es comencen a fer algunes passes, poques, per posar fi al conflicte.

El dia 7 de desembre de 1975, quan els timoresos havien deixat de ser colònia portuguesa, Indonèsia va envair la part oriental de l'illa de Tímor (14.000 km²). El 1998 els seus 800.000 habitants viuen en les mateixes condicions infrahumanes que hi va implantar des del primer dia la invasió. Aquest dia centenars de nadius eren abatuts a trets pels soldats invasors, al port de Dili, capital de Tímor, i tirats a l'aigua perquè foren devorats pels taurons.

Indonèsia responia així a la declaració d'independència, respecte a Portugal, de la República Democràtica del Tímor Oriental (RDTO) feta pel Front Revolucionari del Tímor Oriental Independent (FRETILIN).

El Premi Nobel de la Pau 1996, José Ramos Horta, va salvar la vida perquè era fora de Tímor, demanant suport internacional per evitar la invasió militar d'Indonèsia. Des de l'exili, Ramos Horta, aleshores ministre d'Exteriors de la RDTO, es va sentir l'home més impotent del món. Mentre ell demanava ajut el seu poble era exterminat amb una brutalitat que esgarrifa: els ministres del govern de la RDTO foren torturats i cremats

vius, o bé tirats daltabaix d'helicòpters, o bé decapitats mentre els seus conciudadans eren obligats a cossejar-los. Les moltes campanyes d'extermini van utilitzar la població civil d'escut humà contra la guerrilla del FRETILIN: els civils, davant els soldats, eren obligats a cremar la selva per fer-ne sortir els guerrillers que s'hi amagaven. Després de la desfeta, 150.000 colons indonesis van ocupar les cases i terres dels timoresos, privant així la població autòctona supervivent dels béns del seu propi país.

El 1976, després de la mort de sis periodistes occidentals, el territori va ser tancat als informadors i aïllat de la resta del món. Només l'obertura limitada de la zona el 1991 va posar en evidència la gravetat de la situació. Els timoresos no posseïen ni el dret de soterrar els seus morts. Durant els funerals per l'assassinat de l'estudiant independentista Sebastião Gomes i davant les càmeres de televisió britàniques, l'exèrcit indonesi va obrir foc contra la població congregada. En aquesta matança del novembre de 1991 van morir 270 timoresos que resaven i alçaven el puny alhora, davant l'exèrcit.

En tot aquest temps l'únic respir per als timoresos va arribar el 1996, quan l'infatigable Ramos Horta, juntament amb el bisbe de Tímor, Carlos Filipe Ximenes Belo, varen rebre el Nobel de la Pau.

Un quart de milió de timoresos morts. La llista de desapareguts i torturats a Tímor és inacabable. Les ONG calculen que 250.000 timoresos han mort en aquest conflicte. La repressió és especialment acarnissada amb les dones, que, a més de sofrir tortures i assassinats, igual que els homes, són obligades a servir els colons indonesis i a casar-s'hi. També són esterilitzades als hospitals, en els programes de control de natalitat indonesis. Tots els partits timoresos són il·legals i els seus activistes són perseguits dins i fora d'Indonèsia. La seua llengua, el tètum, és prohibida, com ho són tots els símbols de la seua identitat nacional. Fora de la capital, el 90% dels poblets han estat destruïts, i la població s'aixopluga en barraques a la vora de les carreteres. Així són controlats per l'exèrcit que cada nit passa llista i, si falta ningú durant els recomptes, és sospitós de pertànyer a la resistència i pot desaparèixer en qualsevol moment. Tampoc no hi ha llibertat de desplaçament per l'interior de l'illa. Fins i tot monsenyor Belo ha fet públic que l'exèrcit li controla la correspondència i el telèfon. Aquest bisbe, que ha sobreviscut a tres intents d'assassinat, el darrer el gener del 1997, a l'interior de la catedral de Dili, a mans d'un soldat armat, ha convertit la congregació religiosa en l'únic refugi dels timoresos que no estan a la selva amb la guerrilla.

El nomenament del bisbe Basilio dos Santos, immediatament des-

El passat 29 de juny diversos timoresos van aprofitar la visita de la 'troika' de la Unió Europea per manifestar (foto esquerra) el seu rebuig a l'ocupació indonèsia i per reivindicar un referèndum d'autodeterminació. La policia va matar un manifestant i en va ferir cinc més. La bandera que enarboren és la del Timor Oriental independent i el rostre que hi ha a sobre és el del líder de la resistència, Xanana Gusmao (també a la foto de dalt), actualment empresonat.

prés de la concessió del Nobel de la Pau a Belo, com a cap de la diòcesi de Baucau, semblava que era per a frenar el protagonisme del Nobel, però les declaracions de Dos Santos han posat en evidència la política indonèsia: "la situació a Timor és molt pitjor del que es pot imaginar". Per comprovar la gravetat de la situació els representants de la Unió Europea es van desplaçar fins a Timor el 28 de juny del 1998. Davant els seus ulls, la policia va assassinar d'un tret al cap un camperol, Orlando Marcelino Da Costa, que protesta-

va contra l'ocupació. Això va fer que la delegació abandonés precipitadament Timor en senyal de protesta per la brutalitat militar.

La Comunitat internacional, a través de les Nacions Unides, mai no ha reconegut la sobirania d'Indonèsia sobre Timor Oriental. De fet, l'ONU considera que aquest territori està sota la sobirania de Portugal, pendent d'un acte o procés de descolonització vàlid i legítim per a la comunitat internacional. També el Parlament Europeu s'ha pronunciat en favor del dret d'autodeterminació del poble ti-

morès, i Portugal ha assumit la seua responsabilitat com a potència colonitzadora, acollint els exiliats i denunciant el genocidi als fòrums internacionals.

Després de Suharto. Les revoltes del maig del 1998 a Indonèsia, iniciades pels estudiants a la Universitat catòlica de Trisatki, han portat la caiguda de la dictadura del general Suharto i el replantejament del problema del Timor Oriental. Així s'han obert noves expectatives per a aquest país.

De moment, el nou govern d'In-

Anticomunisme i petroli

La invasió del Timor Oriental per Indonèsia no es pot entendre sense tenir en compte el context de la Guerra Freda i els recursos petrolífers del país.

D'una banda, l'acció armada indonèsia va ser permesa i sostinguda pels EUA, per no suscitar un conflicte d'inestabilitat interna al país que havia fet de tap al comunisme asiàtic. Cal tenir en compte que en aquells moments els *marines* nord-americans havien estat derrotats a Laos, Cambotja i Vietnam. És més, Suharto no es va cansar de dir, per justificar l'ocupació, que, si ell no hi posava remei, Timor es podia convertir en la Cuba asiàtica. De fet, no era creïble que el Pentàgon que havia promogut l'arribada al poder de Suharto i l'extermi dels comunistes indonesis uns anys abans, ara el deixarien sol a Timor. En joc també hi havia els suculents negocis d'armes que els EUA feien amb Suharto i els acords que hi van establir per poder passejar els seus

submarins nuclears per la zona. A més de ser mentida que la resistència timoresa fos majoritàriament comunista, el cas és que aquesta no va rebre gens d'ajuda de la Unió Soviètica. En aquells moments Moscou considerava que el FRETILIN era pro xinès i les relacions dels soviètics amb Pequín eren dolentes. Ara, l'ajuda xinesa només va durar fins el 1978, quan Pequín i Djakarta van restablir les relacions econòmiques.

L'única gran potència regional que ha reconegut l'annexió forçada de Timor és Austràlia. Aquest país, aliat d'Indonèsia, s'ha estimat més, segons declaracions d'alts càrrecs australians, de negociar l'extracció del petroli de la mar de Timor amb Suharto que no pas amb un Timor Oriental independent o vinculat amb Portugal, que n'és l'ex-metròpoli i que, segons l'ONU, és el país que té sota el seu tutelatge el "territori no autònom" del Timor Oriental. **Oriol Cortacans**

València a l'avantguarda solidària

"El Tímor Oriental? Què és això?"

Fins fa poc, aquesta era la resposta més freqüent que rebia quan intentava de comentar a algú la situació de l'antiga colònia portuguesa. No importava que l'algú en qüestió fos culte i li agradara d'anar ben informat. Però no m'estranya, perquè jo també vaig ignorar durant anys la magnitud del conflicte. Per això quan el vaig descobrir em va semblar estranya la manca de notícies sobre el cas. La distància, l'actitud de la dictadura indonèsia i la complicitat d'Occident, explicaven aquest silenci que ha permès l'extermini d'un terç de la població timoresa. No va deixar de cridar-me l'atenció l'extraordinari paral·lelisme amb un altre conflicte més pròxim, històricament i geogràfic: el Sàhara Occidental.

L'estat espanyol no va desentonat dels seus aliats occidentals. Els seus governs, com a molt, deploraven la situació de Tímor, però no van adoptar cap mesura per solucionar-la. I això malgrat la tradicional amistat amb Portugal, reconegut internacionalment com la potència administradora del territori. Això mateix es pot dir de l'opinió pública espanyola, la desinformació de la qual va permetre i permet als governs d'incrementar les relacions econòmiques, inclosa la concessió de sucosos crèdits tous i la venda d'armament.

L'opinió pública mundial va despertar-se el 1991, amb els

trets al cementiri de Santa Cruz, de Dili. La matança de centenars de civils per militars indonèsis, la van veure milions de persones a la televisió. Podem afirmar amb satisfacció que el País Valencià ha estat des d'aleshores a l'avantguarda de la defensa dels drets del poble timorès. De primer amb accions individuals aïllades a Elx i València. I posteriorment, amb la constitució d'una associació destinada a la defensa dels drets del poble timorès. Aquest pas es va veure afavorit gràcies a la popularització relativa del conflicte després de la concessió del Premi Nobel de la Pau el 1996 a dos timoresos, el bisbe Belo i el diplomàtic Ramos Horta, i també gràcies al suport del director del CEU San Pablo, Francisco Sánchez, a la causa; el del regidor d'Elx Óscar Morales, i del diputat del PSOE Manuel Rodríguez, que va presentar a les Corts Valencianes propostes per a alliberar presos polítics timoresos i indonèsis, aprovades per unanimitat el 30 d'abril de 1997 i el 9 de juny de 1998. I és que aquest conflicte no ens és tan llunyà com sembla. Els occidentals en vam permetre la gestació i ara hem de prendre part en la seua resolució per posar fi a un dels capítols més negres de la història de la humanitat.

José Antonio Rocamora (*escriptor, professor d'història a Alacant i president de l'Associació Amics de Tímor*)

Monsenyor Carlos Felipe Ximenes Belo (foto esquerra) i **José Ramos Horta** (foto dreta) van rebre el Premi Nobel de la Pau de l'any 1996. Aquest guardó va donar un gran impuls a la resistència timoresa i alhora va fer que aquest conflicte es conegués arreu del món.

ARXIU / EFE

donèsia, presidit per Iusuf Habibie, home de confiança de Suharto, ha aconseguit de frenar el caos en què es trobava el país, paralitzat per la crisi econòmica, normalitzant aparentment la situació amb nous crèdits del Banc Mundial i del Fons Monetari Internacional.

Entre les mesures polítiques més significatives del nou règim hi ha hagut l'alliberament de destacats presoners polítics de l'oposició. Però el més important, el cap guerriller Xanana Gusmão, líder de la resistència del Tímor Oriental, roman tancat a Djakarta, on va

entrar l'any 1992, i és utilitzat per Indonèsia com a moneda de canvi. Xanana dirigeix la resistència dins i fora de l'illa, des de la presó de Cipinang. Fins i tot el premi Nobel de la pau 1996, Ramos Horta, portaveu de Gusmão, va dir que era Xanana i no ell el veritable mereixedor del premi escandinau.

Darrerament Indonèsia s'ha mostrat disposada a reconèixer una autonomia a Tímor, cosa que monsenyor Belo acceptaria si significés una transició per a un referèndum d'autodeterminació en el qual els timoresos pogueren deci-

dir lliurement entre tres opcions: la integració a Indonèsia, una autonomia negociada amb Indonèsia i Portugal o la independència del Tímor Oriental. Aquesta darrera és, de fet, l'opció que abona el 90% de la població i que Indonèsia descarta de moment.

La insurgència es manté. Indonèsia paga un preu molt alt per mantenir la invasió: de 20.000 a 30.000 soldats han perdut la vida des de 1975 en enfrontaments amb la guerrilla timoresa; la cúpula militar d'Indonèsia al Tímor Oriental moria el 4 de juny de 1998, estavellada amb l'helicòpter que pilotaven, quan sobrevolava la selva on hi ha els darrers grups insurgents. Dels 15.000 efectius del FRETILIN del 1976, sols en sobreviuen 400, agrupats al voltant de les Forces d'Alliberament del Tímor Oriental (FALINTIL), una reconversió de la guerrilla del FRETILIN que agrupa tots els timoresos que formen part de la resistència armada a l'ocupació de 50.000 soldats indonèsis perfectament armats. Però ni la detenció de

Xanana el 1992, ni la mort del primer i segon comandant guerrillers, Nino Konis Santana i David Alex respectivament, esdevingudes durant aquests darrers dos anys, no han aconseguit de fer minvar l'efectivitat, ni la presència insurgent per tot el Tímor Oriental. Ara, arran de les revoltes populars que van fer caure Suharto, el Nobel de la Pau Ramos Horta i Xanana Gusmão van fer una crida a la calma, que es va traduir en un alto el foc unilateral de les FALINTIL, fins ara escrupolosament respectat per la guerrilla.

Pel seu cantó l'oposició política d'Indonèsia reconeix públicament el dret a l'autodeterminació del poble del Tímor Oriental. La líder del partit Democràtic d'Indonèsia, Megawati Sukarnoputri, candidata a la presidència de les primeres eleccions democràtiques al Parlament d'Indonèsia, que es faran el 1999, accepta el referèndum d'autodeterminació. Amien Rais, el lí-

ARXIU / EFE

der musulmà que va canalitzar les protestes dels estudiants el maig del 1998, també reconeix el dret del Tímor Oriental a elegir democràticament el seu futur.

Tanmateix la cúpula militar veu amb recel tot intent de canviar el règim actual del territori del Tímor Oriental. De moment només ha destituït el general Prawobo Subianto, cap de les forces especials, que havia tingut un paper destacat

en la repressió al Tímor Oriental i a la regió d'Aceh, a l'illa de Sumatra. El seu substitut al capdavant de l'exèrcit, el general Wiranto, un militar moderat que ha ordenat la investigació de les matances d'Aceh, on han aparegut tres mil víctimes en fosses comunes, tem que obrir la mà respecte a Tímor no signifiqui un revifament dels moviments nacionalistes latents per tot l'arxipèlag. En realitat, l'independentisme de moltes zones de l'actual Indonèsia no ha desaparegut mai del tot, malgrat l'homogeneïtzació que hi ha imposat Suharto. Per l'agost hi va haver greus incidents entre l'exèrcit i els independentistes al territori d'Irian Jaya (Pàpua Occidental). A Aceh hi ha un ressorgiment generalitzat del nacionalisme islàmic, i de Tímor en fugen els 50.000 colons enviats per Indonèsia durant els programes de transmigració.

Iusuf Habibie és l'actual president d'Indonèsia. Habibie, que va substituir a Suharto a principi d'any, sembla disposat a concedir una autonomia limitada a Tímor Oriental.

Josep Lacomba / Núria Tendeiro

Toula s.p. Disseny

RAVENTÓS
i BLANC

RAVENTÓS i BLANC SÀNT SADURNÍ D'ANOIA TELÈFONO 93 - 818 32 62 E-mail: jmr@troc.es